

Intervju **Matjaž Mrak**

»Vsak projekt je v času nastajanja najpomembnejši, z njim pustiš odtis«

Kot snemalec, direktor fotografije ali producent se je podpisal pod več sto avdiovizualnih del. Prepotoval je skoraj ves svet in znašel se je tudi na vojnih območjih. »Bil sem naiven, idealist, prepričan, da bom s tem, ko bom ljudem dobesedno v naslanjače prinesel posnetke vojne, uničenja in trpljenja, opozarjal na ta nesmisel. Pa pogledajte, kam smo danes prišli. Nisem več ne idealist ne optimist«

Robi Šabec

LJUBLJANA Le redko imamo priložnost slišati pripoved, ki jo poda ustvarjalec neposredno izza kamere. Matjaž Mrak je dolgoletni slovenski snemalec, ki je na področju svojega dela v preteklem letu doživel kar nekaj pomembnih jubilejev in projektov. Kot snemalec je sodeloval pri celovečernem filmu *Projekt rak*, ki govori o konceptualnem umetniku Ulayu, v njem pa nastopa tudi znamenita Marina Abramović. Film je danes še toliko bolj aktualen, saj je do 10. maja v ljubljanski Cukrarni na ogled verjetno najpomembnejša razstava letošnjega leta v Sloveniji, *Ulay/Marina Abramović – Art*

Vital: 12 let tandema Ulay/Marina Abramović.

Mrak se je kot snemalec, direktor fotografije ali producent podpisal pod več sto avdiovizualnih del, med drugim je bil producent dokumentarnega filma *Tržaške prikazni – O besedah in vetru v življenju Dušana Jelinčiča* iz leta 2022.

Ali veste, koliko projektov, pri katerih ste sodelovali bodisi kot snemalec, direktor fotografije bodisi kot producent, se je nabralo v tridesetih letih?

Kot direktor fotografije, dokumentarnih, igranih, kratkih ali daljših form, sem se podpisal pod približno dvesto del, kot producent pod več kot dvajset večinoma televizijskih filmov,

»
Nisem želel biti vojni poročevalec, a se je zgodilo tudi to

imam pa tudi več kot trideset avtorskih del. Pri tem ne smem pozabiti TV-oddaj *Nasha mala klinika*, *TV dober dan*, *Pod eno streho*, *Žar legende*, *Ljubezen skozi želodec* ... Če bi sešteli vse te epizode, bi bila številka veliko večja od petsto. In potem je tu ogromno snemanj za tuje produkcije in TV-postaje, produkcija videov za odprtje EPK GO! 2025 na primer.

Verjetno ste precej potovali in s kamero v roki videli veliko sveta?

Prepotoval sem skoraj ves svet. Snemal sem v Afriki, Belorusiji, ZDA, Kanadi, Armeniji ... Tudi v državi, ki je danes ni več, v Gorskem Karabahu, sem bil.

Nam lahko zaupate kakšen poseben utrinek?

Za Gorski Karabah bi lahko rekel, da sem se počutil tako kot pri nas na Krasu, zelo podobna pokrajina, toplota ljudi. Čeprav je bila tam velika revščina, se mi zdi, da je bilo prisotno neko veselje. Seveda je bilo vse skupaj obkroženo z vojno. Na drugi strani moram omeniti Južno Osetijo, kjer sem bil tako rekoč v območju spopadov. Ni mi bilo prijetno ob misli, da me ima morda kakšen ostrostrelec za tarčo. Tu gre tudi za vprašanje, zakaj na vojno območje. Bil sem naiven, idealist, prepričan, da bom s tem, ko bom ljudem dobesedno v naslanjače prinesel posnetke vojne, uničenja in trpljenja, opozarjal na ta nesmisel. Pa pogledajte, kam smo danes prišli. Nisem več ne idealist ne optimist.

Verjetno je poročanje z vojnih območij najtežji del vašega poklica?

Nikoli nisem nameraval biti vojni poročevalec, a skozi različna mednarodna sodelovanja se je zgodilo tudi to. Toda to ni za mojo psiho, saj preveč analiziram. Tako sem se dovolj hitro zavedel, da se to ne bi dobro končalo. Se pa v tem »poslu« vrtijo tudi zelo velike vsote. Nedavno sem dobil ponudbo za kratko misijo, za katero sta bila pogoja čelada in neprebojni jopič. Brez razmisleka sem zavrnil. Do podatka o honorarju sploh nismo prišli.

Kaj loči dobrega snemalca od povprečnega, da ne rečem slabega?

Težko odgovorim. Bom raje rekel, da se snemalci ločimo na dve skupini, in sicer na tiste, ki vprašajo, kaj posneti, in tiste, ki vprašajo, kakšna je zgodba – kreativce. Sam spadam v drugo skupino.

V ljubljanski Cukrarni poteka osrednja slovenska razstava Ulay / Marina Abramović. S Kozoletom sta pred leti delala film o Ulayu. Pred štirinajstimi leti (2012) smo začeli delati dokumentarni film *Projekt rak: Ulayev dnevnik od novembra do novembra*. In takrat se je začelo tudi moje enoletno druženje z Ulayem. Že samo to, da sem se lahko družil z njim in vsrkaval vse njegove zgodbe, je bil velik privilegij.

Kako je bilo sodelovati z Ulayem? Z njim se je zgodilo precej zanimivih stvari. Ko smo snemali v New Yorku pred znamenitim klubom CBGB in mi je zmanjkalo baterij, smo morali del pogovora ponoviti. Ulay je povedal toliko novega, da sem ga začel klicati onion (čebula), saj bolj ko si ga spraševal, bolj si ugotavljal, da je v njem ogromno slojev, ogromno informacij, ki jih z vsakim novim vprašanjem razslojuješ. Kot nekakšen hodeči leksikon. Ko sva se nekoč sama po večerji pred restavracijo v Amsterdamu pogovarjala, mi je zaupal, da se je že sprijaznil z rakom in minljivostjo, a

ko smo začeli snemati film, se je odločil, da se ne bo predal. Pravzaprav ga je film vrnil na tirnice življenja. Če to ni eden lepših poklonov.

Kaj pa z Marino Abramović?

Z Marino nisem nikoli sodeloval. Srečal sem jo v Berlinu zaradi filma o Ulayu in moram reči, da sem v tistem kratkem srečanju začutil njeno moč, prezenco, skoraj bi rekel, da ima v sebi tolikšno moč, da klecneš pred njo.

Dotakniva se še vaših projektov domovini, morda v rodni Idriji ozioroma na Primorskem. Precej ste delali za Mestni muzej Idrija?

Z Mestnim muzejem Idrija sem ogromno delal predvsem na področju etnografskih filmov. Prejšnja direktorica je bila izjemno naklonjena temu, da smo arhivirali različne zgodbe, povezane z Idrijo. Ne le zgodbe klekljarič. Eden lepših projektov je tudi muzejska pravljica *Melhiorca in njena tihotapska malha*. Z muzejem sem vedno rad delal in še sodelujemo. Se pa v Idriji vedno kaj zgodi, ker je unikum v svetu; projekt *Ohranjeni spomini* je nekaj, kar je tudi treba omeniti, saj se ne konča. Plemenito delo.

Eden izmed prodornejših filmov je bil tudi dokumentarni film o Dušanu Jelinčiču. Sodelovati s filmom na najpomembnejšem fe-

Kreativec Mrak zase pravi, da je eden tistih, ki pred snemanjem vprašajo, kakšna je zgodba. TJAŠA GNEZDA

Matjaž Mrak Med snemanjem plesno-gibalnega filma Amado mio – Pasijon nekega umetnika, posvečenega Pasoliniju TJAŠA GNEZDA

Lani je bilo zanj leto štirih okroglih obletnic

Matjaž Mrak (1972) je v preteklem letu praznoval kar nekaj okroglih obletnic. Leta 1985 je posnel prvi film Njegove sanje. Decembra 1995 je začel svojo poklicno pot z delom na eni od komercialnih TV postaj v Sloveniji. Leta 2005 je ustanovil Friendly production in čez pet let produciral in so režiral dokumentarni film Kuzle. Sledilo je več različnih filmov, Selfie brez retuše (2015) pa je prvi, pod katerega se je podpisal kot producent neposredno za RTV Slovenija. Leta 2025 je ustvaril svoj prvi film v virtualnem okolju. Prejel je več nagrad; sodeloval je pri filmih, ki so bili nagradi v Sloveniji in v tujini (Pravi človek za kapitalizem, Meje, Partizanske smučine Cerknjo '45, Dom ...). Je član Združenja filmskih snemalcev Slovenije in Društva avdiovizualnih producentov Slovenije, sedi v upravnem odboru Zveze društev slovenskih filmskih ustvarjalcev, deluje kot vodja šole sodobnoplesnega filma in predava na Univerzi Alma Mater Europea – Akademiji za ples.

stivalu gorniškega filma je verjetno posebno doživetje?

Ta film smo začeli delati deset let pred tem, ko je zagledal luč sveta (2022), in če bi mi takrat kdo rekel, da se bo po desetih letih vztrajanja na razpisih in predelovanju scenarija vse skupaj izšlo še z nagrado Prešernovega sklada, bi se mu samo smejal. Pa se je izšlo. In splačalo se je vztrajati. Prav teh deset let vseh razpisov in prijav je pripomoglo, da je film tako izčiščen, da ima tako izčiščeno dokumentarno formo.

Poleg drugih festivalov je bil izbran na 71. izvedbo festivala Trento Film 2023, kar razumem kot velik poklon celotni avtorski ekipi in tudi Dušanu. Moram pa poudariti, da je bilo zelo lepo delati v Trstu, se družiti z zamejskimi Slovenci, premiera filma Tržaške prikazni pa je bila sploh poseben dogodek. Tudi to, da smo večkrat napolnili govorno kino dvorane v Trstu, govori o kakovosti filma, z vsebinskega in tehničnega vidika.

Ali bi morda omenili še kakšno tovrstno delo?

Nujno moram omeniti dokumentarni avtoportretni film Selfie brez retuše Vincija Voguea Anžlovarja o njem samem. V kritični enciklopediji slovenskega celovečernega filma Slovenski film 2.0 je Marcel Štefančič zapisal, da so v tem filmu najboljše tri minute v zgod-

vini slovenskega filma. Po drugi strani je treba omeniti tudi celovečerni dokumentarni film Tisoč ur bridkosti za eno uro veselja – Ivan Cankar, ki je bil peti najbolj gledan film v kinodvoranah leta 2019. Ne smemo pozabiti dokumentarnega filma o neizmernem pogumu Partizanske smučine Cerknjo '45, ki so se zgodile leta 1945 v Cerknem. Oba je režiral Dušan Moravec. Zdaj omenjam le dokumentarne filme, toda v moj opus spadajo tudi igrani oziroma sodobnoplesno-gibalni filmi. Izpostaviti gre Circulat, večkrat nagrajeni plesno-gibalni film, sodelovanje s svetovno priznana koreografinjo Valentinno Turcu in delo v različnih institucijah za opero in balet tudi zunaj naše države.

Kateri projekt je trenutno najpomembnejši oziroma kaj pripravljate zdaj?

V tem trenutku smo tik pred premiero, ta bo 17. aprila v Idriji, kratkega plesno-gibalnega filma Amado mio – Pasijon nekega umetnika, ki je navdihnjena tako s filmskimi kot literarnimi deli Piera Paola Pasolinija. Teden kasneje, 24. aprila, pa bo film prikazan v Knjigarni kavarna Maks ZRC SAZU v Novi Gorici. Zakaj ravno Pasolini? Kot je znano, je kratek čas živel v Idriji. Sicer pa je vsak projekt v času nastajanja najpomembnejši. In z vsakim pustiš vtis oziroma odtis.

Neuspešen Ahabov boj z belim kitom

Gledališče Tržaški teater La Contrada gostil odsko priredbo romana Moby Dick ameriškega pisatelja Hermana Melvilla

Protagonist Vlogo kapitana Ahaba je odigral Moni Ovadia

Breda Pahor

TRST Ni kaj, veliki beli kit je zmagovalc. Lahko ga zasleduješ, ga loviš po vseh morjih, misliš, da si končno zagledal veliko belo maso, vanjo naperiš harpune, morda ga raniš, vendar ga ne umoriš, izničiš. Ostajajo nočna mora in stalne halucinacije. Na tej miselni osnovi je Micaela Milano zasnovala gledališko igro, povzeto po slovitem romanu Hermana Melvilla Moby Dick or the White Whale (Moby Dick ali Kit). Pod režijo gledališke uprizoritve Moby Dick se je podpisal Guglielmo Ferro, nastala pa je v produkciji CTB, Gledališkega centra iz Brescie, Skupine Molière in družbe Quirino. V abonmajski niz jo je v letošnji sezoni uvrstilo tržaško gledališče La Contrada.

Vsebinsko romana, ki je izšel leta 1851, je namreč mogoče dojemati na različne načine. Predvsem pa simbolno ali pa bolj realistično. Bolj se je zakoreninilo tolmačenje obse- denega zasledovanja belega krita glavača s strani kapitana Ahaba in njegove posadke kot prikaz nesmiselne težnje človeka, da bi si povsem podjarmil naravo. In iz te bitke, v to naj bi bil prepričan Melville, je človek izšel kot poraženec.

Italijanska gledališka predelava besedila pa stopa po stvarnejših tleh in prikazuje zasledovanje velikega belega krita, ki kljub ranam pluje po oceanih in morjih, kot zgodbo o mornarjih, ki najprej lovijo kite zaradi njihove maščobe, iz katere so pridobivali olje za razsvetljavo, potem pa se povsem podredijo zaslepljenosti svojega kapitana Ahaba. Ta se je že srečal z Mobyjem Dickom, dvoboj med njima se je končal s kitovo zmago in pohabljenim Ahabom. Maščevanje, tako dogajanje tolmači gledališka priredba, je glavno gibalno drame, ki se že na začetku napoveduje.

V tej odski priredbi naslovnega junaka ni videti: prisoten je v pripovedi, predvsem Ahabovi, prisoten v prividih,

ki skoraj vse člane posadke spravlja v grozen strah.

Okvir lep, igra pa šepa

Sceno je mojstrsko zasnovala Fabiana Di Marco. Na zelo omejenem prostoru je prikazano življenje na kitolovki, ki postaja vse bolj moreče, zadnja stena kulis je pravzaprav ekran, na katerem se pojavljajo posnetki, ki smiselno dopolnjujejo odsko pripoved. Okvir je zelo lep in vizualno pritegne gledalce, veliko manj prepričljiva pa je igra kot taka.

Igralci niso usklajeni, vsaj kar zadeva večino njih v odnosu do Monija Ovadia v vlogi Ahaba. Igralsko podajanje je tradicionalno, »recitatorsko«, Ovadijevo manj, rezultat je igra, ki ostaja na ravni golega pripovedi in ne poseže v globljo vsebino romana. V uprizoritvi je veliko zabavnih prizorov, predvsem tistih, ki prikazujejo težko življenje mornarjev in strogo hierarhijo, ki je vladala na kitolovkah.

Jasni so tudi prizori, ki prikazujejo vse večjo zamornost mornarjev, ki so na neskončni morskoti poti že dve leti. Vendar s psihološkega vidika liki niso dodelani in njihova stiska je bolj deklarirana kot prikazana. Priredba literarnih del za oder ni enostavna, čeprav je Moby Dick že zaživel v več gledaliških uprizoritvah in tudi v filmu. Najboljši ostaja roman, iz katerega si lahko vsakdo ustvari svoj film ali predstavo.

V predstavi liki s psihološkega vidika niso dodelani, stiska pa le deklarirana